

ESG-beleggingsraamwerk voor het thema Dierenwelzijn

VERBOND VAN VERZEKERAARS

Save the Children

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Ministerie van Financiën

Preambule voor de ESG-themakaders

De verzekeraars aangesloten bij het Verbond van Verzekeraars en Zorgverzekeraars Nederland, hebben op 5 juli 2018 het [Convenant internationaal verantwoord beleggen in de verzekeringssector](#) (hierna: het convenant) gesloten met de overheid, ngo's en een vakbond (hierna: de partijen). Het doel van het convenant is om een positieve impact te realiseren op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur (hierna: ESG¹) en ernaar te streven negatieve impact te mitigeren.

Verzekeraars erkennen dat zij de verantwoordelijkheid hebben om conform de internationale richtlijnen te handelen. Dat zijn:

- de [UN Guiding Principles on Business and Human Rights](#) (hierna: UNGP's). De UNGP's vormen internationaal het leidende kader voor mensenrechten en bedrijfsleven;
- de [OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen](#) (hierna: OESO-richtlijnen). De OESO-richtlijnen zijn een van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). In de richtlijnen wordt een breed scala aan thema's behandeld, zoals mensen- en arbeidsrechten, milieu, corruptie, belastingen, gezondheid en veiligheid.

Beide normatieve kaders vormen de grondslag voor de afspraken die in het IMVO-convenant zijn gemaakt.

Op basis van de internationale richtlijnen wordt van de verzekeraars verwacht dat zij sector- en themaspecifiek beleggingsbeleid opstellen. In het convenant is deze afspraak ook vastgelegd. Het beleid geeft weer welke ESG-uitgangspunten en standaarden een verzekeraar hanteert bij het beleggen in sectoren en thema's die als risicovol worden beoordeeld en relevant zijn.² Tevens wordt van verzekeraars verwacht dat zij (mogelijk) negatieve impact van hun handelen identificeren, voorkomen respectievelijk verminderen, en verantwoording afleggen over hoe met de risico's is omgegaan. Dat geldt ook in de eigen 'keten' (zoals de bedrijven die gelinkt zijn aan de bedrijven waarin is belegd).

In het convenant is afgesproken dat de Partijen zoeken naar mogelijkheden voor verbeteringen in het beleggingsbeleid op basis van ESG-thema's. Inclusief thema's die niet of onvoldoende in de internationale richtlijnen zijn opgenomen.³ Dit kader heeft betrekking op het ontwikkelen en implementeren van verantwoord beleggingsbeleid voor het thema **Dierenwelzijn**.

Due diligence

Kern van elk ESG-themakader is het bieden van handvatten die kunnen helpen bij het uitvoeren van zogenaamde due diligence (gepaste zorgvuldigheid) op de beleggingsportefeuille.

Op basis van de OESO-richtlijnen is een handleiding [Responsible Business Conduct for Institutional Investors](#) gepubliceerd (hierna: OECD handleiding RBC for Institutional Investors). In deze handleiding worden de due diligence-benaderingen beschreven die bruikbaar zijn voor institutionele beleggers, waaronder verzekeraars. De stappen in het due

¹ Conform de gangbare internationale term: Environmental, Social and Governance (ESG).

² Materieel relevant gaat ervan uit dat het ESG-thema op uw beleggingen van toepassing is. Het convenant biedt geen kader wanneer een onderwerp materieel relevant is. Dat is aan de verzekeraar zelf om te bepalen.

³ In het convenant is vastgelegd dat het de thema's dierenwelzijn, kinderrechten, landrechten, klimaatverandering en wapens en wapenhandel betreft.

diligence-proces zijn duidelijk opgeschreven in deze [handreiking over de OESO-richtlijnen](#). In Hoofdstuk 4 wordt hier verder op ingegaan.

Disclaimer

In dit kader hebben de Partijen per thema gekeken naar de mogelijkheden op basis van internationale standaarden, verdragen en initiatieven. Dit kader dient **niet** te worden gezien als een verplichting voor verzekeraars om te implementeren. De Partijen zien dit kader als een **hulpmiddel/handreiking** ter ondersteuning van de verzekeraar om aan de slag te gaan met themaspecifiek beleggingsbeleid. Eens per twee jaar wordt geëvalueerd of dit kader moet worden aangepast.

De Partijen zijn uiteraard bereid om verder met de verzekeraar in gesprek te gaan bij vragen.

Inhoud

Preambule voor de ESG-themakaders	3
Due diligence	3
Disclaimer	4
Inhoud	5
1. Inleiding.....	6
2. Relevantie voor verzekeraars	7
2.1 Bedrijfstakken.....	7
2.2 Dierenwelzijnsrisico's per bedrijfstak	7
2.3 Aanverwante risico's	8
3. Referentiekader.....	11
3.1 Bedrijven in de keten van voedselproductie en -consumptie.....	11
3.2 Bedrijven in de farmaceutische-, cosmetica- en chemische industrie	12
3.3 Bedrijven in de keten van kleding, textiel en woonartikelen	13
4. Due diligence	14
4.1 Verankeren van maatregelen in het beleid	14
4.2 Vaststellen van eigen criteria	14
4.3 Uitvoeren van risicoanalyse.....	17
4.4 Identificeren en prioriteren van risico's	17
4.5 Implementeren van beleid om impact te verminderen, en de geïdentificeerde risico's te mitigeren	17
4.6 Maatregelen om actuele en potentiële nadelige gevolgen te voorkómen en/of te mitigeren.....	19
4.7 Monitoring van risico's en resultaten van gevolgde mitigatiestrategie	19
5. Verantwoording en rapportage	20

1. Inleiding

Dieren worden op grote schaal gebruikt in de commerciële industrie. Ze worden naast de productie en consumptie van voedsel ook ingezet bij farmaceutische- en textielbedrijven. Hierbij bestaat een risico op aantasting van het dierenwelzijn. Denk hierbij aan gebrek aan bewegingsruimte, onverdoofde ingrepen, het fokken ten behoeve van hogere productie (bijvoorbeeld de zogenoemde 'plofkippen') of het uitvoeren van onnodige dierproeven.

Dierenwelzijn behelst de kwaliteit van leven zoals een dier dat zelf ervaart. Omdat deze kwaliteit in de commerciële industrie het directe gevolg is van menselijk handelen, is het extra belangrijk dat er in de verschillende productietakken en -ketens duidelijke dierenwelzijnsregels worden toegepast en kritisch naar de noodzaak van het diergebruik gekeken wordt.

Het is belangrijk om te vermelden dat dierenwelzijn samenhangt met andere belangrijke duurzaamheidsthema's. Bedrijven met een groot risico op dierenwelzijnsaantastingen zijn vaak ook veroorzakers van andere negatieve impacts op mens en milieu, zoals klimaatverandering, biodiversiteitsverlies/ontbossing, milieuvervuiling, antibioticaresistentie en zoönosen⁴, zoals COVID-19 en SARS.

Verzekeraars zijn zich steeds meer bewust van de risico's die dierenwelzijnsaantastingen en de zojuist genoemde gerelateerde onderwerpen met zich mee brengen:

- een belegd bedrijf negatief in het nieuws komt, bijvoorbeeld door misstanden bij de slacht of vanwege gevaar voor de volksgezondheid (reputatierisico);
- een belegd bedrijf er niet voldoende in slaagt om in de pas te blijven met veranderende consumentenvoorkeuren, technologie of beleid van overheden (transitierisico);
- een belegd bedrijf aansprakelijk wordt gesteld (juridisch risico), wat vervolgens tot een financieel risico kan leiden.

Vanwege bovengenoemde risico's wordt het steeds belangrijker dat er verandering op gang komt in de commerciële industrie. Verzekeraars kunnen hierin een belangrijke rol spelen, door:

- eisen op het gebied van dierenwelzijn en gerelateerde onderwerpen (klimaat, publieke gezondheid, etc). te stellen aan de bedrijven waarin zij beleggen;
- een transitie te stimuleren naar een innovatieve bedrijfsvoering die minder belastend is voor dieren, mensen en het milieu.

Dit themakader gaat op beide uitgebreid in.

⁴ Zoönosen zijn van dier op mens overdraagbare infectieziekten. Meer info hierover staat op de site van het [RIVM](#).

2. Relevantie voor verzekeraars

In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste bedrijfstakken waarin dierenwelzijn een rol speelt. We geven per bedrijfstak voorbeelden van risico's voor het welzijn van dieren. De mate waarin deze risico's een rol spelen in de beleggingspraktijk van een verzekeraar hangt, zoals beschreven in de OESO-richtlijnen, af van de ernst, duur en schaal van dierenwelzijnsaantastingen.

2.1 Bedrijfstakken

De belangrijkste bedrijfstakken met belegbare vermogenstitels waarin dierenwelzijn een rol speelt, zijn:

- bedrijven in de waardeketen van dierlijke voedselproductie en -consumptie (waaronder vlees, vis, zuivel, eieren).⁵ Hierbij gaat het om:
 - Productiebedrijven: grootschalige veehouderijen en visserij- en aquacultuurbedrijven (inclusief hun toeleveranciers, zoals aanbieders van veevoer);
 - Verwerkers van dierlijke producten: slachterijen, transporteurs, levensmiddelenproducenten;
 - Verkopers van dierlijke producten: retailers, cateraars, (*fast food*) restaurants en hun toeleveringsbedrijven;
- bedrijven in de farmaceutische-, cosmetica- en chemische industrie.
- bedrijven in de keten van kleding, textiel en woonartikelen (gebruik van leer, wol, dons, veren, bont en zijde).
- de bankensector: banken zijn immers veelvuldig betrokken bij de financiering van bedrijven in bovengenoemde ketens.

Tot slot kan dierenwelzijn relevant zijn in bedrijfstakken waarbij het gebruik van dieren en dierlijke producten niet de *core business* is. Te denken valt aan (wilde) dieren die gebruikt worden voor entertainment (toeristenindustrie, sponsoring van evenementen), vliegtuig- en transportbedrijven die betrokken zijn bij de handel in (wilde) dieren en grote digitale platforms die onacceptabele dierenwelzijnspraktijken (bijvoorbeeld de handel in exotische huisdieren) faciliteren en promoten. Voor de leesbaarheid van dit themakader worden deze bedrijfstakken verder buiten beschouwing gelaten.

2.2 Dierenwelzijnsrisico's per bedrijfstak

Dierlijke voedselproductie en -consumptie

De productie van dieren in de wereldwijde vee-industrie kent een reeks van dierenwelzijnsrisico's. Deze hebben te maken met het fokken, houden, transporteren en doden van dieren, bijvoorbeeld door:

- eenzijdige selectie op productietekens vergroot het risico op gezondheids- en bewegingsproblemen;
- een prikkelarme omgeving en slechte lucht- en lichtkwaliteit veroorzaken verveling, stress en gedragsproblemen alsmede lichamelijke aandoeningen;
- pijnlijke en mutilerende ingrepen (bijvoorbeeld castratie, staart couperen, snavelbehandeling, onthoornen);
- transport dat gepaard gaat met risico's op verwondingen, stress en uitputting – lange transportduur en slechte transportomstandigheden vergroten de ernst van deze risico's;

⁵ Deze opsomming is niet volledig, zo zijn bijvoorbeeld insecten- en bijenproducenten en -verwerkers niet opgenomen.

- slachtmethoden die voorkombare stress of lijden veroorzaken of foutief worden toegepast.

Farmacie, cosmetica en chemie

In deze bedrijfstakken wordt veelvuldig gebruikgemaakt van dierproeven. Jaarlijks worden hierbij naar schatting wereldwijd meer dan honderd miljoen dieren gedood. Het gaat om diverse diersoorten, van muizen en ratten tot honden en apen. Speciale aandacht bij dierproeven verdient het klonen en genetisch modificeren van dieren. Deze praktijk levert ernstige dierenwelzijnsproblemen op en het tast de integriteit van het dier aan.

Kleding- en textielindustrie

In deze bedrijfstakken worden dieren gebruikt voor de productie van leer, wol, dons/veren, bont of zijde. Jaarlijks worden hier honderden miljoenen dieren voor gehouden. Dierenwelzijnsrisico's variëren van fysieke ingrepen zoals *mulesing* bij schapen⁶, het levend plukken van ganzen en eenden, tot slechte houderij- en vangomstandigheden, alsmede dodingsmethoden bij wildvangst en problemen bij transport⁷ en doden⁸.

In onderstaande tabel geven we per bedrijfstak voorbeelden van risico's voor dierenwelzijn.

Bedrijfstak	Voorbeelden van risico's voor dierenwelzijn
Dierlijke voedselproductie- en consumptie	Te snel groeiend ras (bijvoorbeeld vleeskippen). Te weinig leefruimte (bijvoorbeeld kippen en varkens). Pijnlijke ingrepen (bijvoorbeeld varkens, koeien, kippen). Kale leefomgeving (bijvoorbeeld varkens, kippen). Onnodig lijden bij de slacht. Dwangvoederen (bijvoorbeeld ganzen, eenden).
Farmacie, cosmetica en chemie	Onnodige dierproeven (bijvoorbeeld apen, honden, konijnen, etc.).
Kleding en textiel	Levend plukken (bijvoorbeeld ganzen, eenden, konijnen). Mulesing (schapen).

2.3 Aanverwante risico's

Bedrijven met een negatieve impact op dierenwelzijn zijn vaak ook veroorzakers van andere risico's, zowel voor de mens als voor het milieu. Deze risico's kunnen zij direct of indirect (als onderdeel van de waardeketen) veroorzaken. Deze verbondenheid geldt met name voor bedrijven die actief zijn in de waardeketen van dierlijke voedselproductie en -consumptie. Hieronder wordt dit nader toegelicht:

Klimaatverandering

Volgens een gezaghebbend [rapport](#) van de FAO is de veehouderij verantwoordelijk voor 14,5% van de totale door de mens veroorzaakte emissie van broeikasgassen op onze planeet. De veehouderij draagt negatief bij aan klimaatverandering o.a. via de productie, verwerking en transport van dieren, via landgebruik en -conversie voor veevoer, de productie van kunstmest en pesticiden voor veevoerproductie en mest (N₂O, lachgas). Meer informatie over het verband tussen veehouderij en klimaatverandering kunt u vinden via deze [link](#).

⁶ Bij *mulesing* wordt de huid rond het achterwerk van een schaap zonder verdoving weggesneden.

⁷ Bijvoorbeeld duur en omstandigheden bij internationaal transport van schapen uit Australië na het scheren.

⁸ Bijvoorbeeld zonder bedwelming.

Ontbossing en biodiversiteitsverlies

Verschillende publicaties, o.a. van [WWF](#), [IUCN](#) & [VBDO](#) laten zien hoe de veehouderij bijdraagt aan ontbossing en biodiversiteitsverlies, onder andere via landgebruik voor [de productie van veevoer](#) en voor de [veehouderij](#) in cruciale gebieden zoals de Amazone en de Cerrado.

Milieuvervuiling

Het op intensieve schaal houden van dieren leidt tot verschillende negatieve effecten op het milieu door de productie en het gebruik van (kunst)mest, pesticiden, chemicaliën en medicijnen (klik [hier](#) voor meer informatie). Deze vervuilen niet alleen de lucht, het water en de bodem, maar hebben ook negatieve impact op ecosystemen (zoals bodemkwaliteit) die als basis dienen voor economische activiteit.

Publieke gezondheid en -veiligheid

Door de veehouderij en de steeds kleiner wordende leefruimte voor en handel in wilde dieren door economische activiteit wordt de kans op het ontstaan van uitbraken van zoönosen (zoals COVID-19, SARS en Ebola) steeds groter (zie deze recente [publicatie](#) van het UN Environment Programme). Als deze uitbraken leiden tot een pandemie, dan heeft dit niet alleen enorme gevolgen voor publieke gezondheid, maar ook voor economische groei en sociale gelijkheid. Daarnaast laat een bekende [overzichtsstudie](#) zien dat het overmatig gebruik van antibiotica bij dieren een gevaar is voor antibioticaresistentie bij mensen, met hoge sterftcijfers tot gevolg (zie ook dit recente [rapport](#)).

Naar een duurzaam en diervriendelijk voedselsysteem

Een toenemend aantal publicaties wijst op het belang van een duurzame transitie van ons voedselsysteem om de negatieve impact op dier, mens en milieu te verminderen. In dit verband wordt gesproken over de eiwittransitie, waarbij meer plantaardige eiwitten en minder dierlijke eiwitten worden geproduceerd en geconsumeerd. Meer informatie hierover is te vinden in de Nederlandse [Nationale Eiwitstrategie](#) en de [Transitieagenda Biomassa en Voedsel](#), en in de Europese [Farm to Fork Strategy](#). Deze marktontwikkeling wordt gemonitord via het door de EU gefinancierde [Smart Protein Project](#). Via het [FAIRR Initiative](#), waar veel Nederlandse financiële instellingen deelnemer van zijn, wordt informatie verzameld over de manier waarop beursgenoteerde bedrijven op de eiwittransitie inspelen en wordt collectieve engagement gevoerd. De eiwittransitie hangt positief samen met dierenwelzijn, simpelweg omdat er minder dieren nodig zijn voor de productie van eiwitten voor menselijke consumptie.

Voor wat betreft de productie van dierlijke eiwitten die overblijft is ook een duurzame verandering nodig voor het voorkomen van klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. In dit verband wordt vaak gesproken over een transitie naar biologische-, kringloop-, natuurinclusieve- of regeneratieve landbouw. De implementatiecriteria voor deze concepten zijn (met uitzondering van biologische landbouw) helaas nog niet altijd eenduidig geformuleerd en geaccepteerd. Wat zij echter met elkaar gemeen hebben is dat ze (o.a. via doelen als biodiversiteitsherstel of kortere toevoerketens.) resulteren in een verminderd gebruik van soja als veevoer, bijvoorbeeld door:

- Het (zo lokaal mogelijk) produceren van alternatieven voor soja zoals lupine of alfalfa;
- Het begrazen van kruiden- en klaverrijk grasland;
- Het gebruik van reststromen uit de voedselindustrie.

Bovenstaande ontwikkeling heeft veelal een positief verband met dierenwelzijn omdat het meer ruimte schept voor het natuurlijk gedrag van dieren (grazen) en er gebruik kan worden gemaakt van robuustere rassen die minder zijn doorgefokt voor een zo groot mogelijke productie van vlees, eieren of zuivel. Voor meer informatie over deze landbouwconcepten kunt u de Nederlandse [Visie op Kringlooplandbouw](#) of deze [overzichtstabel](#) raadplegen.

Verzekeraars kunnen de verduurzaming van het voedselsysteem stimuleren, bijvoorbeeld door deze:

- Mee te nemen in hun screening.
- Op te nemen in hun impact investment strategie;
- Onderdeel te maken van hun engagement met (bijvoorbeeld) beursgenoteerde supermarkten, vlees- en zuivelverwerkers en fastfoodketens.

3. Referentiekader

Er bestaan (nog) geen internationaal bindende verdragen bestaan die concreet invulling geven aan dierenwelzijn. In dit hoofdstuk geven we per bedrijfstak een overzicht van de bestaande en meest toegepaste principes, richtlijnen en (vrijwillige) standaarden. Het is belangrijk om te weten dat er in Europa wel wetgeving is die eisen stelt aan dierenwelzijn in diverse bedrijfstakken. Veel landen buiten de EU hebben echter geen of onvoldoende dierenwelzijnswetgeving. Hoewel het als verzekeraar misschien het logisch lijkt om EU-wetgeving als minimumvereiste op te nemen in het beleggingsbeleid, is deze volgens dierenwelzijnsorganisaties zoals World Animal Protection niet toereikend. Ook de Nederlandse overheid heeft voor sommige onderwerpen aanvullende wetgeving opgesteld. In hoofdstuk 4 geven we tips en aanbevelingen voor het opstellen van beleid en voor criteria om bedrijven op te screenen.

3.1 Bedrijven in de keten van voedselproductie en -consumptie

Principes

De meest gebruikte en meest bekende principes zijn de 'vijf vrijheden'. Dat wil zeggen dat dieren idealiter gevrijwaard zijn van negatieve elementen zoals honger, ziekte, angst of pijn. Dit model wordt steeds vaker vervangen door het Five Domains model, dat positief is geformuleerd en waarin [nieuwe wetenschappelijke inzichten](#) zijn verwerkt. Hieronder geven we een overzicht van beide modellen, klik [hier](#) voor een uitgebreidere vergelijking.

Five Freedoms	Five Domains
1. Freedom from hunger and thirst	1. Nutrition — factors that involve the animal's access to sufficient, balanced, varied, and clean food and water.
2. Freedom from discomfort	2. Environment — factors that enable comfort through temperature, substrate, space, air, odor, noise, and predictability.
3. Freedom from pain, injury or disease	3. Health — factors that enable good health through the absence of disease, injury, impairment with a good fitness level.
4. Freedom to express normal behaviour	4. Behaviour — factors that provide varied, novel, and engaging environmental challenges through sensory inputs, exploration, foraging, bonding, playing, retreating, and others.
5. Freedom from fear or distress	5. Mental state — the mental state of the animal should benefit from predominantly positive states, such as pleasure, comfort, or vitality while reducing negative states such as fear, frustration, hunger, pain, or boredom.

EU-wetgeving

Op EU-niveau bestaat een serie verordeningen en richtlijnen die lidstaten verplicht deze in wetgeving vast te leggen, voor:

- [landbouwdieren in het algemeen](#)
- [kalveren](#)
- [varkens](#)
- [legghennen](#)
- [vleeskippen](#)

- [transport](#)
- [bescherming van dieren tijdens de slacht](#).

De Europese Commissie is bezig met een evaluatie en herziening van de EU-dierenwelzijnsregelgeving, en verwacht deze in 2023 afgerond te hebben.

OESO-richtlijnen

De algemene OESO-richtlijnen zijn voor de agrosector, uitgewerkt in de sectorspecifieke [OESO-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains](#). In deze Guidance wordt, wat het onderwerp dierenwelzijn betreft, gerefereerd aan de '5 vrijheden', EU-wetgeving, praktijkstandaarden en certificatie door bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties, en aan de [standaarden](#) van de World Organisation for Animal Health (OIE). Deze laatste zijn gericht op transport, slacht, het houden van een aantal diersoorten en het gebruik van dieren voor (wetenschappelijk) onderzoek.

Praktische documenten voor verzekeraars

- De International Finance Corporation (onderdeel van de Wereldbank) heeft een [Good Practice Note on Improving Welfare in Livestock Operations](#) opgesteld. Dit handzame document formuleert algemene richtlijnen voor dierenwelzijn. Naast de meerwaarde voor de dieren zelf, wordt hier ook ingegaan op de businesscase voor dierenwelzijn, terwijl daarnaast wordt aangegeven waarom het loont om in dierenwelzijn te investeren;
- Het [Global Reporting Initiative](#) heeft voor de voedselverwerkende industrie een [sectorspecifiek rapportage-instrument](#) ontwikkeld waarvan dierenwelzijn integraal onderdeel vormt;
- In een recente publicatie van het UN Environment Programme Finance Initiative, getiteld [Managing environmental and social and governmental risks in non-life insurance business](#) is een dierenwelzijnsstandaard opgenomen. Dit wordt de [Responsible Minimum Standards \(RMS\)](#) genoemd. De RMS combineert de belangrijkste internationale richtlijnen en standaarden (zoals hierboven genoemde EU-richtlijnen en de [IFC Good Practice Note](#)) en vertaalt deze naar praktijkstandaarden voor specifieke diergroepen in de voedselindustrie.⁹

3.2 Bedrijven in de farmaceutische-, cosmetica- en chemische industrie

Principes

Voor het gebruik van proefdieren worden de '3 V's' veelvuldig gehanteerd:

- Vervanging: diergebruik wordt vervangen door alternatieven.
- Vermindering: het aantal dieren dat bij een bepaalde dierproef betrokken is, wordt verminderd.
- Verfijning: het welzijn van dieren bij een bepaald gebruik wordt verbeterd.

EU wetgeving

Binnen de EU bestaat een [wettelijke richtlijn dierproeven](#), die o.a. inhoudt dat het verboden is om cosmetica op dieren te testen. Voor medicijnontwikkeling zijn dierproeven slechts toegestaan indien deze bewezen of wettelijk noodzakelijk zijn en er geen gelijkwaardige onderzoeksmethoden bekend zijn die gebruik van proefdieren overbodig maken.

⁹ De RMS is opgesteld door het FARMS Initiative, een samenwerkingsverband van 3 internationale dierenwelzijnsorganisaties, waaronder World Animal Protection.

3.3 Bedrijven in de keten van kleding, textiel en woonartikelen

EU wetgeving

In de EU vallen de meeste dieren waarvan producten worden gebruikt in textiel en kleding, onder [richtlijn 98/58/EG inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren](#). Hierin zijn minimum vereisten opgenomen over het houden van en de omgang met dieren. Daarnaast zijn er nog andere EU verordeningen en richtlijnen, zoals voor [zeehondenbont](#) en [honden- en kattenbont](#). In Nederland geldt bovendien de [Wet Verbod Pelsdierhouderij](#).

Vrijwillige standaarden

Daarnaast bestaan er aan aantal internationale en nationale vrijwillige standaarden:

- [Responsible Leather Roundtable](#); [Responsible Wool Standard](#);
- [Responsible Down Standard](#), [Traceable Down Standard](#) en [Downpass Standard](#);
- En in Nederland: [IMVO-convenant Duurzame Kleding- en Textiel](#).

4. Due diligence

Indien een verzekeraar belegt of overweegt te beleggen in voor dierenwelzijn relevante ketens, dan schrijven de OESO-richtlijnen voor om hierbij het due diligence-proces te doorlopen. Due diligence is erop gericht om risico's te identificeren en te voorkómen. Due diligence kan door verzekeraars zelf worden gedaan, maar verzekeraars kunnen ook toetsen of externe dienstverleners deze stappen zetten.

4.1 Verankeren van maatregelen in het beleid

Als dierenwelzijn een materieel relevante rol speelt in de beleggingsportefeuille van de verzekeraar, dan dienen er adequate maatregelen in het beleggingsbeleid opgenomen te worden om de ESG-risico's die samenhangen met dierenwelzijn te beheersen en kansen te identificeren. In dit beleid kunnen verzekeraars aangeven op welke wijze ze kijken naar dierenwelzijnsrisico's en -impact en hoe ze hier in hun beleggingen en activiteiten invulling aan geven. De principes, richtlijnen en (vrijwillige) standaarden die in hoofdstuk 3 zijn beschreven kunnen daarbij als uitgangspunt dienen.

Dierenwelzijn in beleggingsbeleid: praktische voorbeelden

- Een verzekeraar kan bedrijven uitsluiten die systematisch dierenwelzijn schenden. Een voorbeeld hiervan is Athora. Athora heeft dierenwelzijn opgenomen in haar 'Fundamentele beleggingsbeginselen'. Ondernemingen die systematisch deze beginselen schenden worden uitgesloten
- Het is ook mogelijk dierenwelzijn toe te passen bij positieve selectiecriteria. A.s.r. heeft bijvoorbeeld criteria ten aanzien van positieve selectie opgenomen in het [beleggingsbeleid](#).
- Een financiële instelling die uitgebreid [dierenwelzijnsbeleid](#) heeft geformuleerd is de ASN Bank.
- Een andere manier om dierenwelzijn te verankeren in het beleggingsbeleid is om dit te incorporeren in het actief aandeelhouderschap. Een mooi voorbeeld daarvan is het [beleid](#) van Actiam dat dierenwelzijn meeneemt in het engagement en stembeleid (zie p. 43).

Daarnaast is het van belang om dierenwelzijnsrisico's te integreren in de reguliere beleggingsprocessen en rapportages zodat dierenwelzijn wordt verankerd verankeren in managementsystemen. Voor aandachtspunten t.a.v. het verankeren van ESG risico's in beleid en managementsystemen zie 'Investor Actions' in de OECD handleiding [RBC for Institutional Investors](#).¹⁰

4.2 Vaststellen van eigen criteria

In deze paragraaf geven we per bedrijfstak suggesties voor criteria om bedrijven op te screenen.¹¹ De hiervoor benodigde data is op verschillende manieren te verkrijgen:

¹⁰ Bladzijde 21 en 22.

¹¹ De NGO-geleding wil benadrukken dat zij dit zien als minimale criteria om te hanteren bij dit thema (e.g. de normatieve ondergrens).

- Door naar deze punten te vragen bij bedrijven, data-providers¹², dierenwelzijnsorganisaties en/of zelf onderzoek uit te voeren;
- Door reeds beschikbare openbare websites te raadplegen. Waar van toepassing wordt hiernaar verwezen.

Dierenwelzijn in de keten van voedselproductie en -consumptie

In de volgende tabel geven we een opsomming van concrete (sets van) criteria die door verzekeraars gebruikt kunnen worden.

Naam	Soort criteria	Bijzonderheden
IFC Good Practice Note	<ul style="list-style-type: none"> • Genetics and breed selection • Animal health • Husbandry practices • Stockmanship • Quality assurance programmes • Feed and water • Housing systems • Transport • Slaughter • Aquaculture 	<p>Enigszins verouderd (2014).</p> <p>Gebaseerd op o.a. de EU-richtlijnen en de Five Freedoms.</p>
Responsible Minimum Standards	<ul style="list-style-type: none"> • General principles (zoals housing, stockmanship, feed, transport, slaughter, etc.) • Principles for beef cattle • Principles for dairy cattle • Principles for laying hens¹³ • Principles for chickens¹⁴ • Principles for pigs¹⁵ 	<p>Gebaseerd op o.a. de EU-richtlijnen, de Five Freedoms en de IFC Good Practice Note.</p> <p>Bedrijven kunnen de criteria gebruiken die op hun specifieke productieproces van toepassing zijn.</p>
Fair Finance Guide	<ul style="list-style-type: none"> • Companies respect the Five Freedoms of animals. • Companies integrate animal welfare criteria into their procurement and operational policies. • Companies include clauses on the compliance with criteria on animal welfare in their contracts with subcontractors and suppliers. • Severely restricted housing methods for farm animals, including calves in crates, hens in battery cages and sows in feeding cubicles, are unacceptable. • Farm animal breeding practices and genetics are geared towards good welfare. • Companies safeguard adequate environmental enrichment and quality for farm animals. • Companies avoid painful procedures for farm animals. • Companies practice humane slaughter methods for farm animals. 	<p>Gebaseerd op verschillende principes en richtlijnen, waaronder de EU-richtlijnen, de Five Freedoms en de IFC Good Practice Note, het Beter Leven label, en de Responsible Minimum Standards.</p> <p>Deze criteria worden gebruikt in de Eerlijke Verzekeringswijzer.</p>

¹² Data over dierenwelzijn zijn nog niet volledig beschikbaar bij dataproviders. Door hiernaar te vragen kan deze lacune worden opgevuld.

¹³ Data beschikbaar via [ChickenWatch](#).

¹⁴ Data beschikbaar via [ChickenWatch](#).

¹⁵ Data beschikbaar via [Cratefreefuture](#).

	<ul style="list-style-type: none"> • Companies limit the duration of animal transports in line with best-practice standards. 	
--	---	--

Aanvullend hierop kan een verzekeraar bedrijven in de keten van voedselproductie en -consumptie screenen op de manier waarop zij omgaan met de eiwittransitie. Het FAIRR Initiative heeft hiervoor een behulpzaam raamwerk ontwikkeld¹⁶ dat behulpzaam kan zijn voor verzekeraars.

Tenslotte kan een verzekeraar bedrijven screenen op hun beleid en praktijk ten aanzien van de verduurzaming van hun dierlijke eiwitproductie. Zoals in paragraaf 3.1 beschreven gaat het hier naast dierenwelzijn nadrukkelijk ook over het voorkomen van o.a. klimaatverandering en biodiversiteitsverlies.¹⁷ In dit verband kan de verzekeraar onderzoeken of en welke transitieconcepten worden onderschreven door een bedrijf, zoals biologische-, kringloop-, natuurinclusieve- of regeneratieve landbouw. Voor biologische landbouw bestaat wel internationaal en Europees erkende certificering die een verzekeraar kan toepassen in de screening, maar voor de overige concepten is dit (nog) niet het geval. Op het gebied van in opmars zijnde concept regeneratieve landbouw zijn onder de paraplu van het initiatief OP2B echter wel ontwikkelingen voor objectieve standaarden gaande. Vanuit het perspectief van dit themakader is het belangrijk om te checken of en hoe dierenwelzijn hierin aan bod komt.

Toepassing dierenwelzijnsriteria: voorbeeld uit het Sustainability Policy Framework van de Rabobank:

We encourage the transition towards more sustainable practices and continuous improvement. Specifically regarding animal welfare, we encourage our clients and business partners to:

- comply with accepted good practice as described in the International Finance Corporation (IFC) Good Practice Note: Improving Animal Welfare in Livestock Operations;
- work towards meeting FARMS Initiative's Responsible Minimum Standards with respect to how farm animals are raised, transported and slaughtered. Regarding housing systems, FARMS Initiative strongly encourages to transition to cage-free housing systems for laying hens and group housing systems for sows by 2025. Other best practices include: a maximum of 30kg/m² for broilers; a minimum of 2.25 m²/animal for sows; and 13.5 m²/animal for dairy cows;

(..)

- include animal welfare considerations when applying good practices of regenerative farming and local supply chains, notably in supplying feed.

Dierenwelzijn en dierproeven

- Bedrijven beschrijven de toepassing van de 3 V's (Vervanging, Vermindering, Verfijning) in hun beleid en implementeren deze in hun uitvoering.
- Geen dierproeven op mensapen.

¹⁶ Dit raamwerk is in te zien op pagina 34 van het rapport *Appetite for disruption: the last serving*, September 2021. Te downloaden via de [website](#) van FAIRR.

¹⁷ Voor beide onderwerpen zijn binnen het Verzekeringsconvenant apart [themakaders](#) ontwikkeld.

- Dierproeven worden uitgevoerd in lijn met EU-wetgeving, wat o.a. inhoudt dat er geen dierproeven worden uitgevoerd voor cosmetica en andere niet-medische doeleinden.

Dierenwelzijn in de keten van kleding, textiel en woonartikelen

- Geen productie of gebruik van bont, angora en huiden van exotische soorten zoals slangen, krokodillen en beschermde soorten.
- Bedrijven zijn aangesloten bij tracerings- en borgingssystemen met onafhankelijke certificering die garanderen dat dierlijk textiel en materiaal met de hoogst mogelijke zorg voor het dier zijn geproduceerd.
- Bedrijven gebruiken geen dons van levend geplukte en/of dwang-gevoederde ganzen en eenden en geen wol van zogeheten 'ge-mulesede' schapen¹⁸ en implementeren tracerings- en borgingssystemen met onafhankelijke certificering om dit te garanderen.

Voor meer informatie verwijzen we naar de [handreiking](#) die hierover is opgesteld in het kader van het IMVO-Textielconvenant.

4.3 Uitvoeren van risicoanalyse

Door middel van een *screening* kan worden vastgesteld welke bedrijven in de beleggingsportefeuille een risico vormen voor dierenwelzijn. De resultaten van de screening geven inzicht in twee aspecten:

- welke bedrijven in de beleggingsportefeuille risicovol zijn m.b.t. dierenwelzijnsaantastingen, en de hiermee verbonden risico's voor klimaat, biodiversiteit, lucht-, bodem- en waterkwaliteit, alsmede publieke gezondheid;
- welke bedrijven zijn vervolgens niet, of niet voldoende, in staat om deze risico's te mitigeren.

Dit levert de verzekeraar uiteindelijk een selectie van bedrijven op, waar een passende aanpak voor kan worden bedacht.

4.4 Identificeren en prioriteren van risico's

Op basis van de resultaten die voortkomen uit de screening, zal er een prioritering moeten worden toegepast. Bij het prioriteren van de risico's die voortvloeien uit de *screening*, geldt dat de mate van ernst van dierenwelzijnschendingen wordt bepaald door de omvang (het aantal dieren), duur en de ernst van de schendingen. Hier komt bij dat de meeste dierenwelzijnsaantastingen per definitie onomkeerbaar zijn.

Bij het schenden van de criteria waarbij het welzijn van dieren ernstig in het geding is, is het aan de verzekeraar om een afweging te maken.

4.5 Implementeren van beleid om impact te verminderen, en de geïdentificeerde risico's te mitigeren

Al naar gelang de uitkomsten van de screening en de interpretatie van de uitkomsten, kan de verzekeraar:

1. zijn stemgedrag actief hierop afstemmen;
2. overgaan tot het voeren van engagement met de betreffende bedrijven;
3. overgaan tot uitsluiting;
4. impactbeleggen.

¹⁸ *Mulesing* is een praktijk waarbij de huid rond het achterwerk van een schaap zonder verdoving wordt weggesneden.

Door het **stemmen (1)** op aandeelhoudersvergaderingen kan de verzekeraar invloed uitoefenen op het beleid van bedrijven waar dierenwelzijn een rol speelt. De verzekeraar dient uiteraard zelf zijn stemgedrag te kiezen. Dat kan variëren van het stemmen tegen managementbesluiten, tot het zelf indienen c.q. steunen van resoluties die dierenwelzijn in de bedrijfsvoering beogen te verbeteren.

Engagement (2) op dierenwelzijn houdt in dat de verzekeraar het gesprek aangaat met bedrijven waarin het belegt die niet voldoen aan het opgestelde beleid van de verzekeraar. Het doel is om structurele verbeteringen bij het bedrijf te realiseren. Het is wenselijk om bij engagement met zoveel mogelijk gelijkgezinde (institutionele) beleggers samen te werken richting hetzelfde bedrijf. Naarmate het vertegenwoordigde beleggingskapitaal groter is, neemt de invloed die op het bedrijf in kwestie kan worden uitgeoefend immers toe. Meer informatie hierover in de OECD handleiding [RBC for Institutional Investors](#).¹⁹

Voorbeelden van engagementvragen:

- Wat zijn op het hoogste bestuursniveau de dierenwelzijnsambities, bijvoorbeeld qua uitfaseren van ligboxen voor zeugen, kooihuisvesting voor leghennen, bezettingsgraad van vleeskippen of het aandeel dierlijke producten geproduceerd volgens gecertificeerde dierenwelzijnsstandaarden?
- Maken prestatie-indicatoren op het gebied van dierenwelzijn deel uit van de beoordelingsmaatstaven van het management?
- Op welke manier monitort het bedrijf de eigen dierenwelzijnscriteria in de praktijk en worden deze prestaties publiekelijk gedeeld?
- Welke maatregelen neemt het bedrijf om de, met de productie van dierlijke eiwitten verbonden, negatieve impact op klimaat, biodiversiteit, lucht-, bodem-, en waterkwaliteit en publieke gezondheid te mitigeren?
- Welke initiatieven neemt het bedrijf om de transitie te maken naar de productie en/of verkoop plantaardige producten?

Praktische voorbeelden van engagement op het gebied van dierenwelzijn:

- Deze [casus](#) van Actiam beschrijft hun engagement met beursgenoteerde bedrijven in de keten van vleesproductie en -consumptie.
- Op deze [website](#) staat de verslaglegging van de collectieve engagement over Sustainable Proteins van het FAIRR Initiative.
- Deze [casus](#) van Robeco beschrijft hoe dierenwelzijn onlosmakelijk is met onderwerpen zoals klimaatverandering en antibioticaresistentie, en onderstreept het belang van een holistische kijk op de verduurzaming van de voedselsector.

Mocht het engagement binnen een redelijke termijn, bijvoorbeeld 3 jaar, geen of onvoldoende resultaten opleveren, of indien een bedrijf betrokken blijkt te zijn bij praktijken die al op de uitsluitingslijst van de verzekeraar staan, dan kan het bedrijf worden **uitgesloten (3)** van beleggingen.

Bij **impactbeleggen (4)** kan worden gedacht aan bijvoorbeeld speciale beleggingshuizen, als *venture capital firms*. Deze bieden portfolio's aan die specifiek zijn ingericht op specifieke dier gerelateerde gebieden, bijvoorbeeld conservering van in het wild levende dieren, bescherming van koraalrif, het schoonmaken van de oceanen, en het stimuleren van productontwikkeling die is gebaseerd op alternatieve proteïnen.

¹⁹ Zie "Box 7" op bladzijde 27.

4.6 Maatregelen om actuele en potentiële nadelige gevolgen te voorkómen en/of te mitigeren

Due diligence is erop gericht om risico's te identificeren en te voorkómen. Toch kan het gebeuren dat een bedrijf waarin de verzekeraar belegt, een negatieve impact heeft op het welzijn van dieren.

Verzekeraars hebben meestal een minderheidsaandeel in een bedrijf. Vanuit die positie is de kans klein dat verzekeraars actief bijdragen (*contribute to* in OESO-richtlijnen) aan de nadelige gevolgen voor de impact op dierenwelzijn. Toch is er in de meeste gevallen wel een link te leggen tussen de beleggingen van een verzekeraar en de nadelige impact die wordt veroorzaakt door een bedrijf (de OESO-richtlijnen spreken hier van *directly linked*). In het laatste geval wordt de verzekeraar geacht om de invloed die hij op het bedrijf heeft, aan te wenden, zodat het bedrijf ertoe wordt bewogen om gepaste maatregelen te nemen. Meer informatie in de OECD handleiding [RBC for Institutional Investors](#).²⁰

4.7 Monitoring van risico's en resultaten van gevolgde mitigatiestrategie

Monitoring van het *due diligence*-beleid dient periodiek plaats te vinden. Het is aan te bevelen dat extra aandacht wordt besteed aan:

- de manier waarop de opgestelde criteria voor dierenwelzijn effectief zijn toegepast in de *screening* van beleggingen op themarisico's en de keuzes waartoe deze hebben geleid;
- de voortgang en de resultaten van de gekozen engagement en/of mitigatiestrategie met betrekking tot dierenwelzijn.

²⁰ Zie figuur 2 "Addressing adverse impacts under the OECD Guidelines for Multinational Enterprises" op bladzijde 35.

5. Verantwoording en rapportage

De OESO-richtlijnen vragen van de verzekeraar om publiekelijk te rapporteren over het gevoerde *due diligence*-beleid en de resultaten hiervan. Dit dient periodiek, bij voorkeur minimaal jaarlijks, te gebeuren. Dit wordt in de OESO-richtlijnen omschreven als:

- *knowing*: volgen hoe er met de implementatie van het gevoerde beleggingsbeleid is omgegaan;
- *showing*: publiekelijk communiceren hierover. In de OECD handleiding [RBC for Institutional Investors](#) worden aandachtspunten voor de uitwerking van deze stap opgesomd.²¹

De verzekeraar stelt vast welke indicatoren het best kunnen worden gekozen om zo goed mogelijk te rapporteren over de verrichte inspanningen om met dierenwelzijn in zijn beleggingsbeleid rekening te houden. De verzekeraar is zelf verantwoordelijk voor het kiezen van relevante indicatoren (taxonomie) aan de hand waarvan de implementatie van het beleid wordt getoetst.

Ook kan een verzekeraar rapporteren over het engagement met- of het uitsluiten van bedrijven. Dat kan een belangrijk signaal afgeven aan andere investeerders, het bedrijf in kwestie en de eigen klanten.

Als een verzekeraar via fondsen belegt, kan hij aan de (externe) vermogensbeheerder vragen taxonomie gerelateerde informatie over de bereikte impact van zijn beleggingen op het gebied van dierenwelzijn aan te leveren. Dit kan de verzekeraar vervolgens gebruiken voor eigen verantwoording en rapportages.

²¹ Zie "Investor actions" op bladzijde 43.

Verzekeringssector Internationaal
MVO | **SER**

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl

www.imvoconvenanten.nl/nl/verzekeringssector

© 2022, Sociaal-Economische raad

Omslagfoto: World Animal Protection